

MILITÄRGESCHICHTE (Német Demokratikus Köztársaság)

1984

Terjedelmi csökkenés, de a megszokott színvonal és tartalmi színesség jellemzi az NDK Nemzeti Néphadserege Hadtörténelmi Intézete népszerű folyóiratának, a *Militärgeschichte*nek az 1984., immáron 23. évfolyamát. A szerkesztőség az 1984-es évfolyam számaiban — a korábbiakhoz viszonyítva is — nagyobb teret biztosított az újkori, legújabbkori — elsősorban német hadtörténelmi — témáknak. A megjelent publikációk többsége XX. századi német és egyetemes történeti eseményekből merítette témáját.

A folyóirat egy-egy évfolyamának ismertetések már megszokottnak tekinthető formában, német és egyetemes történeti bontásban, kronológikus sorrendben haladva tekintjük át a *Militärgeschichte* 1984. évfolyamának tudományos természetét. A lehetőségekhez mérten valamennyi tanulmányról, közleményről, dokumentumösszeállításról megemlékezünk, de jelöljük az érdekesebb „tudományos hírek” kategóriába sorolt írásokat is.

A tüzérség nem a legrégebb, de az egyik legdinamikusabban fejlődő fegyverneme volt a különböző korok hadseregeinek. A tüzérség XV. századi megjelenése óta számos munka foglalkozott és foglalkozik e fegyvernem történetével. Az első munkák már a XVI. században napvilágot láttak. Az NDK Hadsergmuzeumának (Drezda) munkatársai — *Manfred Kunz* és *Eva Papke* — összeállítást készítettek a múzeumban található olyan ritka kiadványokról, amelyek a tüzérség fejlődésének, történetének kérdéseit tárgyalják. A *Militärgeschichte* 1984/2. számában megjelent írás — Ritka könyvek a tüzérség korai történetéhez az NDK Hadsergmuzeumban — hasznos segítséget nyújthat minden, a tüzérség történetét kutató történésznek, hiszen a szerzők munkájukhoz csatolták a múzeum tulajdonában lévő könyvek listáját. A bibliográfia feltünteti a könyvek szerzőjét, a kiadás évét, helyét a mű nyelvét és címét.

A XVII—XVIII. századi szász választófejedelemség hadseregével ismerteti meg az olvasót *Frank Bauer*, az NDK Hadtörténelmi Intézetének munkatársa. A szerző munkájában (1984/1. szám) — A szász választófejedelemség hadseregének szervezéséhez és felépítéséhez a XVII—XVIII. század fordulóján — a választófejedelemség hadseregének megszervezé-

sét, felszerelését és létszámviszonyait, valamint a különböző hadjáratokban vállalt szerepét vizsgálja.

Ugyancsak *Frank Bauer* tollából olvashatunk megemlékezést „Jeladás 1809-ből” címmel a folyóirat 1984/3. számában. A XVII—XIX. század német hadtörténelmének kutatója az 1809. évi észak-németországi Napóleon-ellenes felkelési kísérlet 175. évfordulójára készítette el írását. A németországi függetlenségi mozgalmak 1809-ben érték el a csúcspontjukat és franciaellenes felkelés(ek)be csaptak át. A mozgalom legismertebb katonai vezetői *Ferdinand Babtista von Schill* és *Wilhelm Kaspar Ferdinand Freiherr von Dörnenberg* voltak. Az igazán össze nem hangolt, elszórt fegyveres felkeléseket a franciák gyorsan leverték. A napóleoni uralom megszűntére 1813-ig kellett várniuk a feudális német államoknak. 1809 csak előfutára lehetett 1813 sikeres felszabadító harcainak.

Szorosan kapcsolódik témáját tekintve *Frank Bauer* írásához, *Michel Bunnars* írása. A wismari Szent Lélek templom papja a Napóleon-ellenes népi felszabadító harcok egyik pap alakjáról, *Otto Gottlieb Böclerről* írt „hadtörténeti vázlatot, „A papban egy tábornok veszett el!” Epizód az 1812-es esztendőből címmel. (1984/2. szám).

Ugyancsak a népmozgalom, illetve a népi mozgalmak fegyveres akciói a témája *Herbert Peters*, a Lipcei Kereskedelmi Főiskola tanára írásának (1984/4. szám). Szászország 1848/49-ben a rajnai tartomány mellett a forradalmak, felkelések másik legjelentősebb központja volt. A szász városok közül is kiemelkedett Erfurt, amely hosszú hetekig védte magát a túlerő ellen. A támadók azonban győztek és a legyőzöttekre súlyos börtönbüntetés várt.

Közismert, hogy az első világháborút megelőzően több helyi háború élezte a nemzetközi helyzetet. Ezek közé tartozott az olasz—török háború 1911—1912-ben. E háború történetének egyik hatása olvasható ki *Bruno Hübnern* és *Jürgen Lampe* (a Hadtörténelmi Intézet munkatársai) dokumentumösszeállításából. A két kutató „A forradalmi német szociáldemokrácia magatartása az olasz—török háborúval kapcsolatban 1911/12” című doku-

mentumösszeállításban olyan korabeli szociáldemokrata állásfoglalásokat, felhívásokat tesz közzé, amelyek a háború ellen „szavaznak”. Ugyanez nem mondható el 1914-ben!

Az első világháború kirobbantásában jelentős felelősség terheli a német imperializmust. A világháborút megelőző hetek német törekvéseit foglalta össze tanulmányában (1984/2. szám) *Willibald Gutsche* professzor, az NDK Tudományos Akadémiája Központi Történettudományi Intézetének munkatársa. Írása azokat a politikai, gazdasági, társadalmi és katonai összefüggéseket vizsgálja, amelyek a német imperializmus 1914 nyári tevékenységét motiválták.

Míg *Gutsche* professzor a világháború kitörését közvetlenül megelőző helyzetet elemzte munkájában, addig *Helmut Otto* professzor, a Hadtörténelmi Intézet munkatársa már az első világháború egyik sokat emlegetett csatájának a lefolyását vizsgálta. „Valóság és legenda. Az 1914 augusztusi tannenbergi csata” címet viselő írás a német és orosz front egyik legelső, nagy csatájának a jelentőségét vizsgálta a marxista hadtörténetírás szemszögéből. A tannenbergi „határcsatában” a német 8. hadsereg, kihasználva a túlerőben levő, de rosszul vezetett orosz hadseregek hibáit, bekerítette, majd szinte teljesen megsemmisítette a 2. orosz hadsereget, később pedig súlyos vereséget mért az 1. orosz hadseregre. E csata volt Hindenburg és Ludendorff tábornokok karrierjének egyik kiindulópontja. Tannenbergi tettük egy legenda alapját képezte, de a legenda nem egyenlő a valósággal. (1984/3. szám)

Az első világháborút követő években Németországban, a Weimari Köztársaságban vezető szerep jutott a német szociáldemokratáknak. Németország Szociáldemokrata Pártjának véd(erő)politikáját vizsgálta írásában *Helga Gotschlich*, az NDK Tudományos Akadémiája Központi Történettudományi Intézetének munkatársa. (1984/6. szám)

A weimari Németország véderejét a Reichswehr képezte. E hadsereg első fegyverkezési programjáról olvashatunk a folyóirat 1984/4. számában *Heinz Sperling*, az NDK Tudományos Akadémiája Központi Történettudományi Intézetének munkatársának tollából. A szerző azt vizsgálja, milyen szerepet vállalt a fegyverkezési programban a „Heereswaffenamt”.

A Reichswehrt a fasiszta hatalomátvétel után új véderő, új hadsereg, a Wehrmacht váltotta fel. Ez, a fasiszta érdekeket mindenben kiszolgáló hadsereg száll-

ta meg többek között 1940-ben Dániát. A kis skandináv országban folytatott német megszálló politikáról készített tanulmányt *Reinhard Abraham*, a greifswaldi Ernst-Moritz-Arndt Egyetem oktatója (1984/6. szám). Mint írja, a második világháború időben és térben történő kiterjedésével, valamint a német vereségekkel arányban nőtt a megszállt Dániában a német erőszak és terror. A német hadsereg egyre több fegyvert, élelmiszert és munkaerőt igényelt a királyságtól. A német megszálló politika szigorúbbá válása maga után vonta a dán ellenállási mozgalom felélenkülését, ami egyre több és sikerebb akcióban nyilvánult meg.

A megszállás körülményeiről, a megszálló Wehrmacht tevékenységéről irt visszaemlékezést *Bernhard Watzdorf* ezredes. A Reichswehr, majd a Wehrmacht egykori tisztje írásában — Benyomásaim a Wehrmacht törzstisztjeként a megszállt Norvégiában (1942—1944) — norvégiai emlékeit idézi a folyóirat 1984/3. számában.

„A fasiszta közrendészeti rendőrség jellegéhez és háborús alkalmazásához” — adta írása címének *Norbert Müller*, a Hadtörténelmi Intézet munkatársa. A fasiszta Németország rendőrsége két nagy részre osztható — biztonsági és közrendészeti részre. Ezen utóbbihoz tartozott a csendőrség, a rendőrség, a közlekedési rendőrség stb. Az írás a szerző szakértői véleményének kibővített részlete, amelyet a 310. rendőrzászlóalj egykori tagjai ellen lefolytatott büntetőperhez készített. (1984/6. szám)

1984-ben volt a Hitler-ellenes katonatiszti merénylet és sikertelen puccskísérlés negyvenedik évfordulója. Erre az eseményre emlékezett írásában — „Politikai realizmus és katonai felelősségtudat” — *Kurt Finker* professzor, a potsdami „Karl Liebknecht” pedagógiai főiskola tanára. Munkájában a katonatiszti csoportok Hitler-ellenes megnyilvánulásait, a Stauffenberg ezredes nevével fémjelzett merénylet okait, célját vizsgálta. Írása emléket állít a náciellenes, hazafias tiszteknek, tábornokoknak.

A Hitler-ellenes 1944. július 20-i merénylet 40. évfordulójára emlékezve Berlinben tudományos tanácskozást rendeztek az NDK Történelmi Társulata és az NDK Tudományos Akadémiája Központi Történettudományi Intézetének szervezésében. Az 1944. július 20-i merénylet helye az antifasiszta ellenállási mozgalom történetében címmel megrendezett ülésről a folyóirat 1984/6. számában olvashatunk beszámolót.

Az 1944-es esztendő krónikájához tartozik még *Norbert Müller* írása is az 1984/3. számból. A szerző, rövid vázlatos áttekintését adja a német Közép hadseregcsoport megsemmisítésének.

A hagyományoknak megfelelően számos tanulmány, közlemény foglalkozik az NDK Nemzeti Néphadserege történetével, a hadsereg fejlődésével, az ország életében betöltött szerepével. A csapattörténettől, az ideológiai képzésig számos témát felölelő írásokat most csak röviden, cím szerint említjük.

Hans Höhn ezredes, a Hadtörténelmi Intézet munkatársa a folyóirat 1984/1. számában a Nemzeti Néphadsereg szárazföldi erőinek alkalmazási viszonyaiban bekövetkezett változásokat vizsgálja.

Karl Greese és *Rüdiger Wenzke* közös munkája (1984/5. szám) Kapcsolat az NDK népe és hadserege között az 1956—57-es években — az egyik nehéz időszakban kialakult és megerősödött viszonyt tárgyalja.

A baráti Csehszlovákia hadserege és az NDK Nemzeti Néphadserege között kialakuló fegyverbarátság történetének öt éves időszaka a témája *Rüdiger Wenzke* írásának — A fegyverbarátság kiépítése a Nemzeti Néphadsereg és a Csehszlovák néphadsereg között — a folyóirat 1984/1. számában.

Günther Glaser professzor, a Hadtörténelmi Intézet munkatársa írása napi aktuális témát boncolgat. A szerző az NDK védelmi erőinek a béke megőrzéséért vívott harcát mutatja be az 1970-es évek végén, az 1980-as évek elején. Mint írja, az NDK védelmi erői is hozzájárulnak ahhoz, hogy Európában béke honol.

Az NDK-ban komoly hagyományai vannak a fegyvernemi és csapattörténetírásnak. *Jürgen Willisch* a Nemzeti Néphadsereg vadászrepülő erőinek történetéről ad képet a kezdetektől az 1980-as évekig. A szerző — a Hadtörténelmi Intézet munkatársa — felvázolja a közel harminc éves fejlődést, áttekintést ad a különböző repülőgéptípusokról és a vadászrepülő erők feladatairól. A folyóirat 1984/1. számában megjelent munka főleg a repülés története iránt érdeklődők számára nyújthat segítséget.

Hasznos összeállítást készítettek a Hadtörténelmi Intézet munkatársai — *Wolfgang Eisert*, *Klaus-Ulrich Keubke* és *Rüdiger Wenzke* — és tettek közzé a *Militär-geschichte* 1984/5. számában. A szocializmus 35 évének megbízható fegyveres védelme című összeállítás az NDK hadtörténelmének kronológiája.

Az említett összeállítás egyik készítője, *Klaus-Ulrich Keubke* az NDK Nemzeti Néphadserege egyenruháinak történetét, változásait dolgozta fel a folyóirat 1984/5. számában közzétett dolgozatában. A tanulmányt hasznos rajzok egészítik ki, amelyek szemléletesen mutatják be a több évtizedes fejlődést, változást.

A nem német, illetve a nem az NDK hadtörténetét feldolgozó írások közül első helyen említhetjük *Pável Zsilin* altábornagynak, a Szovjetunió Honvédelmi Minisztériuma Hadtörténelmi Intézete parancsnokának az írását. A tanulmány a *Voенно-исторический Зсurnal* 1983/3. számában megjelent orosz nyelven. A *Militär-geschichte* most ezt közölte németül. A marxizmus—leninizmus klasszikusai a háborúról és a hadtörténelemről címmel az 1984/2. számban.

Két XVII. századi hadseregreformer és hadvezér tevékenységével ismerteti meg az olvasót *Herbert Langer* professzor, a greifswaldi Ernst-Moritz-Arndt Egyetem professzora és *Editha Kross*, a lipcsei Karl-Marx Egyetem munkatársa. *Langer* írásában (1984/3. szám) II. Gusztáv Adolf svéd király hadseregszervező és hadvezéri tevékenységéről rajzol képet, arról a hadvezérről akit a hadtörténetírás a legkiválóbbak közé sorol. *Editha Kross* a kortárs nagy hadvezér és hadseregreformer, *Oliver Cromwell* tevékenységét idézi a folyóirat 1984/6. számában.

XVII. századi témáról készítette el tanulmányát *Helmut Schnitter* alezredes, a Hadtörténelmi Intézet munkatársa. Írása az 1983 júniusában Bécsben megtartott nemzetközi tudományos ülészakon elhangzott referátum kibővített anyaga. Az 1984/1. számban megjelent írásról a Hadtörténelmi Közlemények 1983/4. számában *Zachar József* már szólt, ezért nem térünk ki az ismertetésére.

Az 1800-as évek forradalmi mozgalmi között kiemelkedő jelentőséggel bírt az 1830—31-es lengyelországi forradalom. Az 1830 júliusi francia forradalom hatására külső támogatásban is reménykedő lengyel hazafiak mozgalma kudarcba fulladt. A belső megosztottság, a külső segítség hiánya a kísérlet bukásához vezetett. *Kurt Holzapfel*, a lipcsei Karl-Marx Egyetem oktatója tanulmánya e forradalmi kísérlet, elsődlegesen külpolitikai vonatkozásait vizsgálja Francia kiegyezéspolitikai és a porosz semlegesség között. A lengyel felkelés 1830/31 címmel a folyóirat 1984/5. számában.

A dél-amerikai kontinens „hadtörténelme” általában kevésbé ismert az ol-

vasók előtt. *Detlef Wahl* írása — Az argentín pampa-indiánok kipusztítása a sivatagi háborúban 1879/80-ban — az 1879 80-ban lefolyt „sivatag meghódítása” néven lefolyt irtó hadjáratral, annak gazdasági, politikai céljaival ismertet meg bennünket.

A XX. századi történeti témák közül első helyre kívánczok két, a fiatal Szovjet-Oroszország harcaival foglalkozó tanulmány. *Alekszander Kovtanadze* ezredes, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája Történettudományi Intézetének munkatársa a *Militärgeschichte* 1984/1. számában tette közzé munkáját — *Katonai szakemberek a Vörös Hadseregben 1918—1920* — címmel. A szerző az októberi forradalom utáni hadseregszervezést, illetve a lenini „káderpolitikát” mutatja be. A szerveződő Vörös Hadseregnek képzett katonai vezetőkre volt szüksége, így a cári hadsereg számos volt tisztjét, tábornokát helyezték vezetői posztokra, vagy alkalmazták tanácsadóként. Ezeknek a katonáknak a zöme becsülettel szolgált a fiatal szovjet államot és a későbbiek során is a hadsereg soraiiban maradt. Többségük különböző tisztképző iskolákban, illetve a *Frunze Katonai Akadémián* tanított. Voltak olyanok is akik a második világháború harcaiban is részt vettek. A tanulmány hasznos kiegészítője a szerző összeállítása, amely a Vörös Hadseregben vezető posztokon szolgált egykori cári tisztek, tábornokok rövid életrajzát közli.

A fiatal szovjet állam harcaiba enged bepillantást nyerni *Sonja Striegnitz* tanulmánya. A berlini Humboldt Egyetem munkatársa. A német internacionalisták a szovjethatalomért vívott harcban 1917—1920 címet viselő munkájában az oroszországban hadifogságban lévő németek forradalmi mozgalmát, a Vörös Hadseregben folytatott harcát mutatja be. A német internacionalisták több ezres csoportjai 1920-ig harcoltak a szovjethatalomért, akkor a német és a szovjet—orosz kormány megállapodása értelmében visszatértek Németországba. Közülük számosan a német kommunista mozgalom tagjai, vezetői lettek. Többen az üldözések elől visszatértek a Szovjetunióba, ahol részt vettek a második világháború harcaiban és többen az NDK fegyveres erőinek, biztonsági szerveinek lettek megszervezői, vezetői.

Internationalistáról olvashatnak a *Militärgeschichte* olvasói az 1984/1. számban is. *Györkei Jenő* kollégánk *Zalka Mátéról* írott munkája — *Zalka Máté* — *Lukács Pál: Forradalmár és katoná* — *Zalka Máté életútját, a spanyol polgárháborúban vívott harcát mutatja be.*

Számos hosszabb-rövidebb írás foglalkozik a második világháború eseményeivel. Az 1984/2. számban *Klaus Gessner*, a Hadtörténelmi Intézet munkatársa az *Oradour-sur-Glane-i* mészárlásra emlékezik. A békés francia városkát a „Der Führer” 4. SS páncélgránátos ezred I. zászlóalja 3. századának katonái szinte a földdel tették egyenlővé. 642 embert mészároltak le, köztük 241 asszonyt és 202 gyereket. A borzalmas mészárlás emléke ma is él, memento a ma embere számára.

Ugyancsak a folyóirat 1984/2. számában olvashatunk egy dokumentumösszeállítást az oradouri mészárlásról. 1983. május 25. és 1983. június 7. között a berlini bíróság tárgyalta Heinz Bart egykori SS-Obersturmführer ügyét. Az oradouri mészárlás egykori résztvevője közel negyven évvel tette után került a bíróság elé, amely életfogytiglani szabadságvesztésre ítélte. A dokumentumösszeállítás az NDK Hadtörténelmi Intézetének szakvéleményét tartalmazza (*Waffen-SS, Oradouri mészárlás, Katonai-politikai helyzet Franciaországban 1944-ben stb.*) részletet közöl a védőbeszédéből és az ítéletből. A per, amelynek anyagából a jelzett részleteket olvashatjuk, bizonyítja, hogy az NDK-ban a háborús és népellenes náci bűnök nem évülnek el!

A második világháborús témakörbe tartozó írások között találjuk *Uwe Müller* tanulmányát, aki a csehszlovák hadsereg arculatáért vívott harcot mutatja be 1941 és 1945 között. A hadseregért, a hadsereg arculatáinak kialakításáért vívott harcot a Csehszlovák Kommunista Párt nyerte meg, amely a legtöbbet tette az új csehszlovák hadsereg felállításáért. A folyóirat 1984/2. számában megjelent írás hasznos adalékokkal szolgál a csehszlovák hadsereg történetének megismeréséhez.

A szovjet háterszágban folytatott néhez, emberfeletti munka ismerhető meg *Korlo Zkitisvili* írásából. *Zkitisvili* vezérőrnagy munkája a Kaukázuson túli területek második világháború alatti gazdasági tevékenységét, e területeknek a győzelemhez való hozzájárulását elemzi. A szerző méltatja a Kaukázuson túli terület népeinek önfeláldozó munkáját, amely komoly gazdasági segítséget jelentett a nagy honvédő háború harcainak a megvívásához.

A második világháború egy-egy eseményéhez kapcsolódik *Olaf Groehler*, a hazánkban is jól ismert NDK hadtörténész és *Sabina Möhner* írása. *Groehler* a második front megnyitásáraól emlékezik meg, míg *Sabina Möhner* a jugoszláv fő-

város, Belgrád felszabadításáról írt megemlékezést. A két írás a *Militärgeschichte* 1984/3., illetve 5. számában olvasható.

A második világháborút követő eseményekkel is számos tanulmány, közlemény foglalkozik. Ezeket, a teljesség igénye nélkül, csak röviden — szerzővel és címmel említjük. Valamennyi munka aktuális, politikai problémákat is felvet, amelyek számos esetben már túlmutatnak a hadtörténelem területén.

Nyikolaj Bugaj szovjet hadtörténész írása — A katonai kérdés néhány aspektusa a szocialista forradalomban — az 1984/5. számában jelent meg.

Leonard Gavrilov szovjet történész a szocialista forradalmak forradalmi hadseregeiről jelentetett meg írást az 1984/4. számában.

Skorodenko ezredes írása a kommunista pártok szerepét vizsgálja a Varsói Szerződés hadseregei fegyverbarátságának erősítésében (1984/4.).

A harmadik világ forradalmi mozgalmával foglalkozik *Walter Hundt* — A fegyveres erők az algériai forradalomban (1947—1983) — és *Henner Fürtig* — Az iráni hadsereg szerepe a forradalom előtt és alatt 1978—1979 — című tanulmánya. (1984/5., 1984/6.)

Az olasz újfasiszta mozgalmak, a terrorizmus kérdését elemzi írásában *Hermann Mierecher* a folyóirat 1984/5. számában. A szerző az MSI szervezetét, nemzetközi kapcsolatait mutatja be, utalva arra a veszélyre amelyet az olasz újfasiszta mozgalmak indítottak el Európában.

Az 1950-es, 1970-es évek eseményeiről olvashatunk még a *Militärgeschichte* 1984. évfolyamában. *Rainer Lamprecht* a

Vietnami Demokratikus Köztársaság elleni USA agresszió huszadik évfordulójára emlékezett az 1984/4. számában.

Ugyanő az Egyesült Államok 1954-es Guatemalai agressziójáról írt (1984/3. szám).

Bernhard Heinemann A Militärgeschichte 1953/54-es vietnami „Navare-tervéről” közölt összeállítást, (1984/3.), míg *Wilfried Lulei* a Dien Bien Phu-i 1954-es döntő francia vereségről, a vietnami hazafiak sikeréről írt. (1984/2. szám.)

Bernhard Heinemann A Militärgeschichte 1984/1. számában Hollandia Indonézia elleni katonai agressziójának (1945—1949) történetét vázolta.

Birgit Bley az ANZUS katonai szövetség szerepét vizsgálta az 1970-es években (1984/1. szám), *Wolfgang Baatz* pedig az USA afrikai stratégiájáról ad képet, ugyancsak az 1970-es évekből. (1984/3. szám).

A röviden ismertett, illetve jelzett tanulmányok, közlemények mellett még olvashatunk a *Militärgeschichte* 1984. évfolyamának egyes számaiban a tetanuszról, hadtörténelmi tapasztalatok alapján, a Pearl Harbor-i kérdésről, a Bundeswehrben folyó lelki felkészítésről, a helikopterek alkalmazásáról, az 1934-es februári bécsi munkásfelkelésről stb.

Az NDK reprezentatív hadtörténelmi folyóiratának 1984. évi tudományos „termését” olvasva elmondhatjuk, hogy a szerkesztők a tőlük megszokott színvonalon — és a bevezetőben már jelzett — sokszínűséggel dolgoztak, a folyóirat méltán népes olvasótáborra javára.

Szakály Sándor